

Ryszard Brykowski, Wojciech Jankowski

Narada przedstawicieli muzeów skansenowskich

Ochrona Zabytków 28/1 (108), 68-70

1975

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

NARADA PRZEDSTAWICIELI MUZEÓW SKANSENOWSKICH

Z inicjatywy Dyrekcji I Zespołu Przemysłu Zjednoczonych Zespołów Gospodarczych (d. INCO) odbyło się w dniu 25 kwietnia 1974 r. w Warszawie robocze spotkanie z Kierownictwem i Radami Naukowymi Muzeów Skansenowskich, pozostających pod społecznym patronatem naukowo-technicznym ZZG (INCO). Zebraniu, w którym wzięło udział ok. 40 osób, przewodniczył dyrektor I Zespołu Przemysłu ZZG — Zygmunt Banasiak. W prezydium zasiadli: mgr Stanisław Brzostowski — wicedyrektor Zarządu Muzeów, mgr inż. arch. Jacek Cydzik — zastępca Generalnego Konserwatora, Jerzy Rutkowski — dyrektor naczelny Zarządu Przemysłu i Handlu ZZG, Leonard Barszczewski — zastępca dyrektora naczelnego Zarządu Przemysłu i Handlu ZZG, prof. dr Ignacy Tłoczek i prof. dr Jerzy Ważny. Ostatnie z serii takich spotkań organizowanych przez ZZG odbyło się w styczniu 1971 r.¹, a ponieważ spotkania te są praktycznie jedynym forum wymiany doświadczeń i poglądów na temat skansenów, to w minionym trzyleciu odczuwało się zarówno ich brak, jak również pewną obawę co do dalszych losów patronatu. Celem obecnego spotkania było przedstawienie z jednej strony sprawozdania za miniony okres, a z drugiej wytyczenie kierunku działania na najbliższy rok oraz przyjęcie patronatu nad nowymi skansenami.

W zagajeniu dyrektor Zygmunt Banasiak przedstawił dotychczasowy dorobek Biura Specjalistycznej Współpracy Naukowo-Technicznej I Zespołu Przemysłu ZZG w zakresie ochrony zabytków, podkreślając świadczenia Biura nie tylko na rzecz skansenów, ale i całych zespołów oraz pojedynczych zabytków zachowywanych in situ. Biuro w ramach społecznego patronatu wykonało 858 specjalistycznych ekspertyz pojedynczych obiektów (w tym 416 sakralnych) oraz zajmowało się zespółami zabytkowymi w Zamościu (133 ekspertyzy) i Nowogrodzcu, pow. Bolesławiec (106 ekspertyz)².

Po zagajeniu wicedyrektor Zarządu Muzeów, mgr Stanisław Brzostowski,

wręczył w imieniu Ministra Kultury i Sztuki b. dyrektorowi d. Zespołu Chemii ZZG INCO Mieczysławowi Lipko odznakę „Zasłużonego działacza na polu kultury”.

Z kolei dr Michał Czajnik przedstawiając sprawozdanie z opieki w latach ubiegłych nad siedmioma skansenami objętymi patronatem ZZG (INCO)³ ustosunkował się do przyjętych na spotkaniu w 1971 r. założeń planu pracy, stwierdzając, że wszystkie jego zasadnicze punkty były realizowane. Najmniej, stwierdził referent, zawaansowane są prace nad przygotowaniem do druku poradnika konserwatorskiego i nad opracowaniem filmu instruktażowego na temat konserwacji drewna. Początkowe trudności zostały już przełamane i istnieją szanse na stosunkowo szybkie zrealizowanie filmu. Natomiast sprawa niezmiernie potrzebnego poradnika konserwatorskiego jest ponownie rozważana. Istnieje m.in. koncepcja publikowania broszur lub nawet obszerniejszych artykułów, poświęconych konkretnym problemom konserwatorskim, zamiast dużego podręcznika, co powinno znacznie przyspieszyć udostępnienie szerszemu ogółowi podstawowych, a zarazem najnowszych materiałów specjalistycznych. Mówca podkreślił, że założenia planu pracy dla minionego okresu po pewnych modyfikacjach są nadal aktualne na najbliższą przyszłość. Obejmują one następujące punkty: 1) badanie in situ obiektów typowanych do ewentualnego przeniesienia na teren poszczególnych skansenów; 2) prowadzenie okresowych kontrolnych przeglądów obiektów znajdujących się już w skansenach (a ponieważ praktyka wykazała, że dwukrotna kontrola w ciągu roku jest wystarczająca, można odstąpić od przyjętej niegdyś zasady czterokrotnej kontroli); 3) kontynuacja prac badawczych na stacjach i poligonach doświadczalnych, prowadzonych przez Biuro Specjalistycznej Współpracy w niektórych skansenach; 4) zakończenie opracowywania instruktażowego filmu i kontynuowanie prac nad poradnikiem konserwatorskim; 5) przygotowanie, wspólnie z Muzeum w Nowym Sączu, między-

narodowej konferencji poświęconej problematyce skansenowskiej z okazji otwarcia Parku Etnograficznego tegoż Muzeum; 6) udzielenie doraźnej pomocy technicznej poszczególnym skansenom.

W zakończeniu dr M. Czajnik, opierając się na dotychczasowych doświadczeniach, zwrócił uwagę na następujące problemy:

— wykonawstwo realizowane własnymi muzealnymi ekipami budowlanymi jest znacznie tańsze i stoi na wyższym poziomie technicznym;

— stosowanie środków chemicznych do zwalczania szkodników biologicznych drewna (owady, grzyby) przynosi pozytywne wyniki, a najlepsze rezultaty osiąga się przy stosowaniu „metody kąpeli” poszczególnych elementów budynku (w tym miejscu referent zwrócił uwagę na prace doświadczalne prowadzone z dużym powodzeniem przez dra Wojciecha Kurpika z MBL w Sanoku nad nową tzw. „biologiczną metodą” niszczenia owadów szkodników drewna przez owady nie szkodzące drewnu);

— jakość preparatów chemicznych stale wzrasta, obecnie do szczególnie zalecanych w pracach przy drewnie zabytkowym należą: Antox, Xylamit Żeglarski, Intox S, Silignit;

— wprowadzenie nie konserwowanego środkami chemicznymi drewna do obiektów remontowych, jak również drewna „świeżego” (m.in. o odmiennym stopniu wilgotności), a także innego gatunku, jest niezgodne z podstawowymi zasadami konserwacji obiektów drewnianych i powoduje poważne szkody, stąd konieczność posiadania zapasów odpowiedniego drewna, czyli wciąż aktualna sprawa zorganizowania dawno postulowanego przez kustosa Aleksandra Rybickiego tzw. „banku drewna”.

Następnie zabrali głos organizatorzy czterech nowych placówek skansenowskich: w Dziekanowicach (mgr Jerzy Łomnicki, dyrektor Muzeum Początków Państwa Polskiego na Lednicy), Szymbarku (mgr Weronika Homa, Powiatowy Konserwator Zabytków w Gorlicach), Wolinie Pomorskim (mgr Jacek Łopot, przedstawiciel Muzeum Narodowego w Szczecinie)

¹ Por.: R. Brykowski, *Patronat Zespołu Chemii ZZG INCO nad skansenami w 1970 roku*, „Ochrona Zabytków” 1971, XXIV, nr 2, ss. 149—150 (tam też podana bibliografia dotycząca wcześniejszej działalności patronackiej ZZG INCO); M. Czajnik, *Z prac konserwatorskich i badań Zespołu Chemii ZZG INCO w niektórych muzeach skansenowskich w 1970 roku*, o.c., ss. 150—154.

² Powyższe dane liczbowe porównane z liczbami zawartymi w sprawozdaniu za rok 1970 (por.: przypis 1, s. 150) świadczą o stale wzrastającym zaangażowaniu ZZG INCO.

³ Są to następujące muzea lub ośrodki skansenowskie: Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa

Kłuka w Ciechanowcu, Ośrodek Plenerowy przy Muzeum Państwowym w Łowiczu, Kurpiowskie Muzeum na wolnym powietrzu w Nowogrodzie Łomżyńskim, Nowosądecki Park Etnograficzny Oddział Muzeum w Nowym Sączu, Park Etnograficzny w Olsztynku, Muzeum Wsi Opolskiej w Bierkowicach-Opolu, Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku.

i Pszczynie (mgr Aleksander Spyra, prezes Towarzystwa Miłośników Ziemi Pszczyńskiej), nad którymi ZZG obejmuje patronat⁴. W krótkim wystąpieniu referowali oni historię powstania skansenów, dotychczasowe osiągnięcia i ogólne założenia programowe. Po każdym wystąpieniu następowało uroczyste podpisanie umowy patronackiej. W imieniu Urzędu Powiatowego w Gorlicach — organizatora Parku Etnograficznego w Szymbarku — umowę podpisał zastępca naczelnika powiatu mgr Marian Kuczek. Piąta umowa, która została podpisana przez dra Jerzego Czajkowskiego, dyrektora Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku, dotyczyła poszerzenia zakresu dotychczasowej współpracy pomiędzy Muzeum a ZZG. W myśl umowy, poza dotychczasową współpracą, Muzeum odda do dyspozycji ZZG jeden obiekt muzealny, w którym urządzi się wystawę technik i technologii konserwacji drewna, a w wydawanym przez MBL periodyku pt. „Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku” wydzieli się stałą część poświęconą zagadnieniom technicznym ochrony drewna. ZZG wejdzie w skład redakcji pisma i będzie pokrywało część kosztów wydawnictwa.

Dyskusję rozpoczął dyrektor Stanisław Brzostowski przypominając, że budowa parków etnograficznych jest jednym z elementów głoszonego od kilku lat hasła „Kultura ludowa dobrem narodu”. Omawiając historię budownictwa skansenowskiego w Polsce zwrócił uwagę na pionierską działalność Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku, którego doświadczenia służyły następnie innym powstającym parkom etnograficznym. Dyrektor St. Brzostowski mówił następnie o najważniejszych a zarazem najtrudniejszych problemach organizacyjnych towarzyszących wznoszeniu parków etnograficznych, stwierdzając w zakończeniu, że chyba słusznie przyjęty został kierunek budowy wielu parków, a nie jednego centralnego. Idea mnogości ośrodków kulturotwórczych wydaje się najszluszniejsza.

Prof. dr Ignacy Tłoczek omówił w obszernej wypowiedzi całokształt spraw dotyczących ochrony budownictwa drewnianego w Polsce, zwracając m.in. uwagę na prawie zupełny brak wydawnictw na ten temat. W okresie międzywojennym ukazało się — jak stwierdził prof. I. Tłoczek — ok. 20 syntetycznych publikacji, zaś po wojnie tylko trzy. Prof. dr Jerzy Ważny w wypowiedzi na temat idei ochrony budownictwa ludowego szczegółowo omówił problem braku fachowców w zakresie konserwacji

drewna. Zdaniem dyskutanta powstała luka, którą trzeba koniecznie zapłacić przez kształcenie konserwatorów — technologów. Następnie prof. J. Ważny zwrócił uwagę na profilaktykę w budynkach eksponowanych już w muzeach, a m.in. na konieczność stosowania wentylacji wnętrza.

Mgr Kazimierz Cieszyński, dyrektor Rolnictwa w Ciechanowcu, omówił aktualne problemy tego Muzeum, dziękując serdecznie w zakończeniu swej wypowiedzi ZZG za dotychczasową pomoc.

Mgr Ryszard Brykowski mówiąc o aktualnych potrzebach w dziedzinie ochrony budownictwa drewnianego wysunął szereg propozycji zmierzających do bardziej planowej i zorganizowanej działalności. Wobec żywiołowej fali powstawania skansenów i zagęszczania się ich na jednych terenach, a „białych plamach” w innych rejonach za konieczne uważa opracowanie perspektywicznego planu rozwoju parków etnograficznych. Omawiając działalność ZZG dyskutant zapowiedział o objęcie społecznym patronatem tej Instytucji nie tylko skansenów, ale również wartościowszych pojedynczych obiektów in situ, zwłaszcza sakralnych, które przestały pełnić już swą funkcję użytkową (np. Jasień, Bachórzec i wiele innych). Zaproponował również, aby w jednej z nie użytkowanych cerkwi przy pięli bieszczackiej (np. Jesień, Lipie) Biuro Współpracy zorganizowało stałą wystawę ilustrującą wkład ZZG w ochronę zabytków w Polsce i osiągnięcia techniczne w zakresie konserwacji drewna.

Kustosz Aleksander Rybicki, organizator i były wieloletni dyrektor Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku, mówił o pierwszych krokach w budowie tego Muzeum oraz o początkach współpracy z INCO. Zwrócił uwagę na katastrofalną sytuację relikwów drewnianego budownictwa w małych miastach, ponawiając wielokrotnie wysuwany postulat zorganizowania skansenu małomiasteczkowego, jako jedno z najpilniejszych zadań, którym powinien zająć się resort.

Dr Jerzy Czajkowski poinformował, że w Biuletynie Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku wprowadzono dział poświęcony technice konserwacji drewna i prosi o nadsyłanie materiałów dla tego działu.

Naczelnik Michał Szymański z Zarządu Ochrony Zabytków mówił o zasadach nadzoru sprawowanego wspólnie z Zarządem Muzeów nad budownictwem skansenowskim.

W podsumowaniu dyskusji dyrektor Zygmunt Banasiak wyraził wdzięczność za uwagi i postulaty, które zostały zgłoszone, i zapewnił, że będą one wnikliwie rozważone.

Na zakończenie należy wyrazić wdzięczność pod adresem ZZG za objęcie opieką patronacką czterech dalszych, najmłodszych placówek skansenowskich. W ten sposób realizowany jest stopniowo postulat sprzed

trzech lat w sprawie objęcia patronatem tej instytucji wszystkich ośrodków skansenowskich w Polsce. Innym zjawiskiem pozytywnym jest nawiązana współpraca wydawnicza pomiędzy ZZG a MBL w Sanoku, dzięki której czasopismo tego Muzeum „Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku” nabierze charakteru ogólnokrajowego organu skansenowskiego, wypełniając lukę odczuwaną w tej dziedzinie, na co zwracano uwagę w sprawozdaniu ze spotkania w 1971 r. Podkreślić należy jeszcze jeden moment spotkania — apel pod adresem muzeów skansenowskich. Dotychczasowa współpraca opiera się na zasadzie, w której Biuro Współpracy ZZG, po przeprowadzonych technicznych ekspertyzach, „zaleca” a muzea „realizują” te zalecenia. Należy tutaj wprowadzić sformułowanie — „są zobowiązane realizować”. Zdarzają się bowiem przypadki, że termin realizacji zaleceń odsuwany bywa w czasie, co powoduje niekiedy dodatkowe zniszczenia i komplikacje.

Ryszard Brykowski
Wojciech Jankowski

Przykład porozumienia o współpracy między ZZG a muzeum

Muzeum Początków Państwa Polskiego na Lednicy, reprezentowane przez dyrektora Muzeum mgr Jerzego Łomnickiego, i I Zespół Przemysłu Zjednoczonych Zespołów Gospodarczych, reprezentowanych przez dyrektora Zespołu Zygmunta Banasiaka, zawarły w Warszawie w dniu 25 kwietnia 1974 roku porozumienie o współpracy przy budowie i organizacji Wielkopolskiego Parku Etnograficznego w Dziekanowicach. Zakres i zasady współpracy ustala się następująco:

1. ZZG działając poprzez podległe sobie Biuro Specjalistycznej Współpracy Naukowo-Technicznej zobowiązuje się do:

- wykonania przeglądów oraz oceny stanu technicznego obiektów wytypowanych do przeniesienia,
- opracowania dla tych obiektów orzeczeń mykologiczno-budowlanych wraz ze szczegółowymi zaleceniami konserwatorskimi,
- dokonywania okresowego sprawdzania stanu zachowania obiektów w skansenie,
- opracowania ogólnych wytycznych metod impregnacji i konserwacji obiektów i elementów,
- przeszkolenia powołanej przez Muzeum grupy rzemieślników w zakresie techniki wykonywania zabiegów impregnacyjnych i konserwatorskich,
- pomocy przy doborze i zakupie produkowanych przez ZZG preparatów do impregnacji i konserwacji drewna.

2. Muzeum Początków Państwa Polskiego, działając poprzez Kierownictwo Wielkopolskiego Parku Etnograficznego w Dziekanowicach, zobowiązuje się do:

- zapewnienia stałego nadzoru technicznego nad całością budowy skansenu, a w szczególności nad realizowaniem

⁴ Pełne nazwy tych parków są następujące: Wielkopolski Park Etnograficzny w Dziekanowicach, Muzealny Ośrodek Budownictwa Ludowego w Szymbarku (nazwa robocza), Skansen Archeologiczno-Etnograficzny w Wolinie Pomorskim (nazwa robocza), zagroda Wsi Pszczyńskiej w Pszczynie.

